

wywołanie skutków prawnych na płaszczyźnie międzynarodowej (zob. s. 371-372 recenzowanej pracy). Jeżeli przyjmiemy te definicje za prawidłowe, to wówczas automatycznie powstaje różnica między wolą i zamiarem państwa. Sama zgodna wola państw nie prowadzi do powstania umowy międzynarodowej, gdyż strony mogą równie dobrze przyjąć porozumienie polityczne. Dopiero intencja wywołania skutków na płaszczyźnie międzynarodowej tworzy traktat. Intencję tę badamy nie na podstawie subiektywnych odczuć autora aktu, lecz na podstawie obiektywnych przesłanek. Intencja rozstrzyga, czy mamy do czynienia jedynie z porozumieniem i zobowiązaniami politycznymi czy też z traktatem i zobowiązaniami prawnymi. Istotną rolę odgrywa przy tym – co słusznie podkreślił Autor za M. N. Shawem – zasada dobrej wiary (s. 371)¹⁵.

Kolejnym aktem jednostronnym zbadanym przez Autora jest uznanie – poświęcił temu zagadnieniu obszerną część pracy (s. 407-523). Rozważania P. Saganka w tym zakresie są interesujące, wartościowe i rozszerzają klasyczny wykład prawa międzynarodowego dotyczący uznania. Pozostaje jednak pytanie, dlaczego pominął on w swoich rozważaniach kwestię uznania kolektywnego. Wydaje się, że zdaniem Autora nie jest to przykład aktu jednostronnego państwa. Z kolei w wypadku uznania rządu należy szczególnie pozytywnie podkreślić fakt, że P. Saganek szeroko omawia orzecznictwo sądów krajowych. Autor nie analizuje przy tym sprawy *Tinoco*¹⁶, ale prawdopodobnie dlatego, że odwołanie się do tej sprawy nie wzbogaciłoby recenzowanej pracy oraz autorskich wniosków w zakresie uznania. Podobnie należy również ocenić rozdziały poświęcone zrzeczeniu się i protestowi, zawierają one wiele słusznych i celnych uwag. Między innymi Autor słusznie podkreśla, że protest może być wyraźny albo dorozumiany, ale nie może być milczący (s. 570-571, 575, 589). Z tej perspektywy ciekawym problemem jest rozważenie braku stawienia państwa przed sądem obcym jako protest przeciwko przyjęciu jurysdykcji w sprawie przez taki sąd. Dodatkowo Autor trafnie przyjmuje, że protest mogą złożyć także niższe organy czy funkcjonariusze państwa i taka kompetencja nie jest ograniczona do organów uprawnionych do reprezentowania państwa na arenie międzynarodowej (s. 573-574). Zasadnie stwierdza również za D. Anzilottim i E. Vanselowem¹⁷, że protest jest odwrotnością uznania i zrzeczenia (s. 586).

Należy zaznaczyć, że ze względu na objętość książki P. Saganka oraz bogactwo jej treści i wniosków w niniejszej recenzji zostały omówione tylko wybrane aspekty pracy. Niemniej w konkluzji należy jednoznacznie stwierdzić, że monografia P. Saganka jest dziełem godnym polecenia, które rozszerza horyzonty i zmusza do podjęcia głębszej refleksji nad zagadnieniami prawa międzynarodowego poruszonymi przez Autora. Jego wnioski są wyważone i konsekwentne, a całość jest spójna i logiczna. W związku z tym trzeba podkreślić, że czytelnik otrzymał książkę niezwykle interesującą i rzetelnie opracowaną. W ten sposób recenzowana praca P. Saganka wpisuje się w podstawowy kanon lektur literatury polskiej dotyczących teorii i źródeł prawa międzynarodowego.

Marcin Katduński

Anna Krajewska, *Podatki w Unii Europejskiej. Długookresowe tendencje i reakcja na kryzys*,
Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
2012, ss. 328.

Książka autorstwa prof. Anny Krajewskiej *Podatki w Unii Europejskiej. Długookresowe tendencje i reakcja na kryzys* ukazała się nakładem Polskiego Wydawnictwa Ekonomicznego. Stanowi ona poszerzoną i uaktualnioną wersję wcześniejszych prac Autorki: *Podatki w Unii Europejskiej* (PWN, 2010) oraz *Podatki. Unia Europejska, Polska, kraje nadbałtyckie* (PWN, 2004). Istotny jest

¹⁵ M. N. Shaw, *International Law*, Cambridge 1991, s. 95.

¹⁶ *Aguilar-Amory and Royal Bank of Canada claims (Tinoco case) (Great Britain v. Costa Rica)*, 18 października 1923 r., United Nations Reports of International Arbitral Awards, t. 1, s. 369-399.

¹⁷ D. Anzilotti, *Cours de droit international*, traduction française par G. Gidel, Paris 1929, s. 349; E. Vanselow, *Völkerrecht. Einführung in die Praxis der Staaten*, Berlin 1931, s. 42.

fakt, że zasygnalizowane w podtytule nowe ujęcie problematyki pracy jest odpowiedzią na zmianę ogólnej sytuacji gospodarczej i kryzys ekonomiczny ostatnich lat, które wywarły i nadal wywierają silny wpływ na funkcjonowanie podmiotów gospodarczych, ich zdolność do ponoszenia ciężarów podatkowych oraz na politykę fiskalną poszczególnych państw. Nie ulega wątpliwości, że niestabilność otoczenia i narastające problemy gospodarcze generują dodatkową konieczność badań nad podatkami zarówno od strony ich fiskalnej wydajności, jak i wpływu na różne aspekty działalności i aktywności podmiotów ekonomicznych.

Niewątpliwie recenzowana książka stanowi odpowiedź na istniejące zapotrzebowanie i wypełnia lukę w polskim piśmiennictwie ekonomicznym. Praca ta podejmuje problematykę podatków i systemów podatkowych w kontekście międzynarodowym, którego ramy wyznacza przynależność do struktur Unii Europejskiej. Jest to zatem połączenie spojrzenia od strony podatku jako specyficznej kategorii finansowej – jego miejsca w finansach publicznych, funkcji, konstrukcji oraz charakterystyki poszczególnych rodzajów danin – z podejściem całościowym, wymagającym analizy poszczególnych podatków z punktu widzenia miejsca, jakie zajmują one w systemach podatkowych państw wspólnotowych.

Problematyka ta, pomimo swej złożoności i dużego znaczenia praktycznego, nie doczekała się jak dotąd wielu opracowań w Polsce, zwłaszcza jeśli chodzi o prace poświęcone ekonomicznemu aspektowi opodatkowania w ujęciu międzynarodowym. Zagadnienie podatków w Unii Europejskiej jest w naszym kraju wciąż jeszcze częściej podejmowane przez prawników aniżeli przez ekonomistów (w szczególności należy wymienić ośrodki łódzki, toruński i warszawski). Wśród prac ekonomistów dotyczących systemów podatkowych różnych państw na polskim rynku wydawniczym wskazać należy pozycję autorstwa K. Wacha *Systemy podatkowe krajów Unii Europejskiej* (2006). Ponadto można się niekiedy spotkać z analizą wybranych, pojedynczych elementów konstrukcyjnych podatków (najczęściej podatków dochodowych), polegającą na przykład na porównaniu nominalnych stawek podatkowych w różnych krajach. Jednym z niewątpliwych atutów pracy A. Krajewskiej i tym, co wyróżnia ją w polskim piśmiennictwie, jest kompleksowy dobór omawianych zagadnień oraz ich przekrojowe ujęcie.

Recenzowana praca jest obszerna – liczy 328 stron. Treść została podzielona na cztery części: *Rola państwa i podatków w gospodarce*, *Ewolucja systemu podatkowego. Doświadczenia krajów Unii Europejskiej*, *Reforma podatkowa w Polsce* oraz *Podatki i szara strefa*. Część druga stanowi trzon książki i jest najobszerniejsza. Części pierwsza i trzecia mają podobną objętość, ostatnia zaś jest najkrótsza. Treści poruszane w każdej części pracy zostały podzielone i omówione według zagadnień (np. opodatkowanie konsumpcji, składki na ubezpieczenie społeczne), nie zaś według państw (jedynym wyjątkiem jest pojawiające się w kilku miejscach rozróżnienie między państwami „starej” i „nowej” Unii Europejskiej).

Taki układ pracy przekonuje, gdyż pozwala on na analizę poszczególnych problemów ekonomicznych – książka nie jest wyłącznie zestawieniem informacji o charakterze technicznym na temat wybranych podatków w dwudziestu siedmiu krajach. Budowa pracy jest przejrzysta i logiczna, liczne podrozdziały oraz fragmenty opatrzone śródtytułami (nienumerowane w spisie treści), ułatwiają czytelnikowi sprawne poruszanie się wśród wielu zagadnień, które zostały w niej podjęte.

Do przejrzystości i jasności wyводу przyczyniają się również liczne wypunktowania oraz tabelaryczne zestawienia danych pochodzących od takich instytucji, jak Eurostat czy OECD. Te ostatnie umożliwiają czytelnikowi wrywkowe odszukanie szczegółowych informacji dotyczących parametrów charakteryzujących politykę podatkową i konstrukcje podatkowe w różnych państwach. Dwa z trzynastu rozdziałów kończą się osobnymi podrozdziałami zatytułowanymi *Konkluzje* oraz *Wnioski*. Ze względu na szeroki zakres tematyczny książki i wielość poruszanych w niej zagadnień wydaje się jednak, że korzystne dla całej jej struktury byłoby wyodrębnienie podrozdziału podsumowującego po każdym rozdziale.

Część pierwsza rozpoczyna zarys ewolucji roli państwa w gospodarce na przestrzeni wieków, poczynając od czasów starożytnych, a kończąc na podejściu neoliberalnym i neokenesowskim. Następnie omówiona została polityka fiskalna. Skupiono się zarówno na aktywnej, jak i pasywnej polityce fiskalnej w odniesieniu do automatycznych stabilizatorów koniunktury, a także na stronie dochodowej i wydatkowej. Takie rozgraniczenie treści widoczne jest także i w dalszych częściach pracy. We fragmencie zatytułowanym *Specyfika polityki fiskalnej w Polsce* dokonano krytycznej oceny najważniejszych zmian podatkowych przeprowadzonych przez kolejne rządy w Polsce w ostatnich latach.

Cennym elementem tej części pracy jest oszacowanie finansowych skutków obniżania podatków w Polsce w latach 2004-2009 na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego i Ministerstwa Finansów (tabela 9, s. 53). Okazuje się, że ubytki w dochodach sektora publicznego sięgają od kilku do kilkudziesięciu miliardów złotych rocznie. Wszelkie tego typu szacunki są interesujące, ponieważ generalnie rzecz biorąc, zmiany prawne, w tym także zmiany prawa podatkowego, są w Polsce w zdecydowanie niewystarczającym stopniu poprzedzane analizą skutków, jakie wywołują. Chodzi tutaj o analizę zarówno w ujęciu *ex ante*, jak i *ex post*. Ostatnio problemowi temu poświęca się więcej uwagi, przynajmniej w kręgach akademickich zajmujących się ekonomiczną analizą prawa. W krajach o bardziej rozwiniętej gospodarce rynkowej badania tego typu są rozpowszechnione, często obligatoryjne, a prowadzą je instytucje o charakterze doradczym i badawczym. Biorąc to pod uwagę, omówienie metodologii zastosowanej w obliczeniach stanowiłoby nie tylko dodatkową wartość opracowania, ale również bezpośrednią zachętę do jakże potrzebnej w Polsce dyskusji.

Istotna dla całego wywodu prowadzonego w pracy jest klasyfikacja podatków dokonana na końcu części pierwszej. We fragmencie tym zawarte jest stwierdzenie: „Podział podatków na dwie grupy może być w przybliżeniu utożsamiany z podatkami od tworzenia dochodu (podatki bezpośrednie) i podatkami od wydatkowania dochodu (podatki pośrednie)” (s. 73). Należy je odczytywać łącznie z fragmentem dotyczącym podziału podatków dochodowych zawartym w rozdziale siódmym książki (s. 172). Zwrócono w nim uwagę, nawiązując do wcześniejszej pracy A. Komara, że z ekonomicznego punktu widzenia opodatkowaniu podlega dochód w dwóch różnych fazach – w fazie tworzenia i w fazie podziału.

Warto byłoby rozwinąć w książce ten wątek, gdyż zarówno w państwach członkowskich Unii Europejskiej, jak i na szczeblu samych instytucji wspólnotowych, w ramach zleczanych analiz, poświęca się dużo uwagi zagadnieniu neutralności opodatkowania oraz relacji między podatkami dochodowymi, majątkowymi i podatkami od wydatków w kontekście reform podatkowych. Wątek ten jest współcześnie rozwijany w ramach grupy koncepcji tzw. opodatkowania zorientowanego na konsumpcję. Oznacza ono obciążenie dochodu w fazie podziału, co jednak nie jest równoznaczne z podatkiem od wartości dodanej czy podatkami akcyzowymi, lecz z preferencjami dla dochodu przeznaczanego na oszczędności i inwestycje. Elementy nawiązujące do tych koncepcji są spotykane w podatkach w wielu państwach europejskich, dlatego zwrócenie na to uwagi byłoby wartościowym uzupełnieniem zaprezentowanych rozważań, zwłaszcza tych odnoszących się do obserwowanych tendencji w zakresie opodatkowania.

Zasadniczy fragment recenzowanej książki tworzy część druga, w której znajdują się rozdziały od trzeciego do dziewiątego. Obejmują one kolejno: strukturę dochodów podatkowych, opodatkowanie dochodów osób fizycznych, opodatkowanie dochodów osób prawnych, opodatkowanie konsumpcji, podatki majątkowe, składki na ubezpieczenie społeczne oraz kierunki ewolucji podatków z uwzględnieniem reakcji na kryzys gospodarczy. Autorka płynnie przechodzi od teoretycznych kwestii związanych z klasyfikacją podatków (rozdział drugi) do omówienia grupy danin wyodrębnionych przez OECD (rozdział trzeci). Tego rodzaju klasyfikacje są potrzebne choćby z punktu widzenia badań nad opodatkowaniem, a jednocześnie uzmysławiają one, jak trudne jest dokonywanie porównań na skali międzynarodowej.

Zakres przedmiotowy analizy obejmuje kraje członkowskie „starej” i „nowej” Unii Europejskiej. Liczne tabele zawierają wartości zagregowane dla państw w następujących przekrojach: UE-15, UE-10 (bez Cypru i Malty) i UE-27. Podział ten jest stosowany konsekwentnie w całym opracowaniu, co pozytywnie wpływa na przejrzystość wywodu.

W rozdziale czwartym, dotyczącym opodatkowania dochodów osób fizycznych, dokonano identyfikacji cech wspólnych konstrukcji tej daniny w krajach UE-15 (s. 88-89). Dyskusyjne jest zawarte w tym miejscu stwierdzenie, że „podatek ten jest odnoszony do całości dochodów podatnika, a nie do jego poszczególnych części”. Jeżeli odnieść je do sposobu skonstruowania podatku od dochodów indywidualnych (globalny vs. cedularny podatek dochodowy), to należy zauważyć, że w wielu państwach Unii Europejskiej widoczne jest odchodzenie od opodatkowania syntetycznego i wyraźny trend w kierunku podejścia analitycznego wyodrębniającego „ceduły”. Progresywne skale podatkowe tradycyjnie stosowane są w odniesieniu do dochodów z pracy, natomiast opodatkowanie dochodów kapitałowych jest dalece bardziej zróżnicowane, zarówno jeśli chodzi o samą definicję i zakres przedmiotowy dochodów tego czynnika produkcji, jak i o sposób ustalania podstawy opodatkowania

czy stawek podatkowych. Szczególnym przejawem tej tendencji jest nordycki model dualnego podatku dochodowego (ang. *dual income tax*). Charakterystyczne jest dla niego obciążenie dochodów z kapitału jednolitą, niższą stawką podatkową oraz opodatkowanie dochodów z pozostałych źródeł według skali progresywnej. Określenie „dualny system opodatkowania dochodów” pojawia się wprawdzie w książce w kontekście rozwiązania zastosowanego na Litwie (s. 211), ale nie zostało rozwinięte. Tymczasem problem ten wart jest szerszego wyjaśnienia po pierwsze dlatego, że dotyczy on praktyki podatkowej kilku państw europejskich, a po drugie ze względu na to, że koncepcja dualnego podatku dochodowego jest często podejmowana również w badaniach.

Dużo miejsca w rozdziale czwartym poświęcono koncepcji podatku liniowego. Jego podstawową cechą jest występowanie jednolitej stawki podatkowej zamiast skali progresywnej. W recenzowanej książce na pierwszy plan wysunięta została jednolita stawka podatkowa jako zasadnicza cecha tej koncepcji. Takie ujęcie zagadnienia jest powszechne w dyskusji prowadzonej w Polsce. Jednakże ściśle rzecz ujmując, mamy wówczas do czynienia z podatkiem proporcjonalnym, natomiast podatek liniowy z kwotą wolną od podatku to podatek płaski. Słynna koncepcja *flat tax* R. Halla i A. Rabushki zawierała jeszcze inne, znacznie dalej posunięte postulaty niżli samą tylko likwidację progresji podatkowej (przewidywała ona m.in. wprowadzenie jednej z odmian podatku od przepływów pieniężnych przedsiębiorstw) i nie znalazła zastosowania w pełnym kształcie w praktyce.

Nie ulega natomiast wątpliwości, że zjawisko „uliniawiania” stawek podatku dochodowego od osób fizycznych w państwach „nowej” UE stało się w minionych latach wyraźną tendencją. W rozdziale czwartym przedstawiono dyskusję dotyczącą ogólnogospodarczych aspektów tych reform. Interesujące jest autorskie zestawienie licznych argumentów zwolenników i przeciwników podatku liniowego. Trudno nie zgodzić się z przytoczonymi argumentami, z których generalnie wyłania się obraz raczej krytyczny wobec wprowadzonych reform. Czytelnik znajdzie tu również inspirujące pytania do dalszej dyskusji nad podatkiem liniowym w kontekście obecnych problemów gospodarczych. Dotyczą one m.in. tak istotnych kwestii, jak ta, w jakim stopniu można zrezygnować z redystrybucyjnej funkcji podatku dochodowego, a także problem, czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu, podatki o charakterze pro wzrostowym wystarczają na pokrycie choćby samych tylko sztywnych wydatków budżetowych.

W rozdziale piątym, dotyczącym podatku dochodowego od osób prawnych, zostały wyodrębnione różne jego formy w zależności od występowania podwójnego wewnętrznego opodatkowania zysków wydzielonych. Dokonano również syntezy rozwiązań stosowanych w państwach Europy Zachodniej oraz w transformujących się gospodarkach. Na zakończenie przedstawiono zagadnienia, których nie sposób pominąć w odniesieniu do opodatkowania korporacji w Unii Europejskiej – konkurencji i harmonizacji podatkowej. W tym kontekście wywód warto byłoby uzupełnić o uwagę na temat najnowszego stanu prac nad koncepcją wspólnej skonsolidowanej podstawy opodatkowania (CCCTB), gdyż po 2008 r. nastąpił w tym zakresie istotny postęp.

Kolejne trzy rozdziały dotyczą podatków konsumpcyjnych, podatków majątkowych oraz składek na ubezpieczenie społeczne. W rozdziałach tych zawarte są interesujące zestawienia oraz omówienie danych faktograficznych w przekrojach według państw oraz lat. Było to niewątpliwie trudne przedsięwzięcie, ponieważ wymagało z jednej strony analizy szerokiego zakresu danych o podatkach w państwach członkowskich, a z drugiej – wyważenia pomiędzy szczegółowością i kompleksowością analizy a nadmierną drobiazgowością, która utrudniałaby syntezę. Wynikiem tych starań są przejrzyste, wielowątkowe zestawienia.

Uwaga, jaka się w odniesieniu do nich nasuwa, dotyczy aktualności przytaczanych w niektórych miejscach informacji. Jakkolwiek w miarę dostępności danych tabele zostały rozszerzone nawet o 2011 r. w stosunku do wcześniejszych wersji książki, to wydaje się, że w kilku miejscach również należałoby sięgnąć po najnowsze dane. Przykładami są: zestawienie zawarte w tablicy 39: „Efektywność podatku VAT w krajach Unii Europejskiej w 1996 roku” (s. 160-161) przy braku analogicznego zestawienia dla aktualnego okresu, tabele przedstawiające udział podatków majątkowych w dochodach budżetowych z podatków, dochody sektora finansów publicznych jako % PKB czy składki na ubezpieczenie społeczne jako % PKB uwzględniające okresy do 2007 r. lub 2009 r. (s. 183-190). Podobnie aktualizacji lub opatrzenia komentarzem wyjaśniającym, jakiego okresu dotyczą zamieszczone informacje, wymaga tablica 56: „Cechy charakterystyczne systemów podatkowych krajów Unii Europejskiej” (s. 204-205), dlatego że rozwiązania podatkowe są zmienne, a zestawienie to jest bardzo istotne w kontekście tytułu pracy.

Niekiedy również w tekście znaleźć można informacje wymagające uściślenia ze względu na częste zmiany stanu faktycznego, jak na przykład informacja o liczbie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce odbiegająca od danych Ministerstwa Gospodarki (s. 230), czy o możliwości zaliczania w koszty uzyskania przychodów wydatków na reprezentację i reklamę (s. 244). Zważywszy na unikatowy charakter opracowania na polskim rynku wydawniczym (niedobór tego typu kompleksowych analiz systemów podatkowych), wspomniane aktualizujące uzupełnienia byłyby pomocne w szczególności dla czytelników poszukujących informacji o bieżącym stanie faktycznym, który ulega dynamicznym zmianom.

Rozdział dziewiąty *Kierunki ewolucji podatków w krajach Unii Europejskiej oraz reakcja na kryzys* jest szczególnie interesujący, ponieważ poruszono w nim problem skutków obecnego kryzysu finansowego dla opodatkowania w UE zapowiadany w podtytule książki. Badanie reakcji polityki fiskalnej na obecny kryzys jest istotne z poznawczego punktu widzenia, dlatego recenzowana praca reprezentuje ważny głos w tej dyskusji. Na podstawie danych Komisji Europejskiej dokonano w niej cennej analizy zmian podatkowych, które przeprowadzono w poszczególnych państwach UE w latach 2008-2011 (obszerne zestawienie w formie tabelarycznej na s. 216-221). Wnioski, które można na tej podstawie sformułować, nie są jednoznaczne, gdyż pokazują, że różne państwa członkowskie w dobie kryzysu ekonomicznego w odmienny sposób podchodzą nawet do tak fundamentalnego zagadnienia, jak relacja między obciążeniami podatkami bezpośrednimi a podatkami pośrednimi.

Część trzecia książki – zatytułowana *Reforma podatkowa w Polsce* – stanowi kompleksowy przegląd zmian, jakie dokonały się w polskim systemie podatkowym i w poszczególnych podatkach na przestrzeni kilku ostatnich dziesięcioleci. Niewątpliwym atutem jest szerokie wykorzystanie danych liczbowych upublicznianych przez Ministerstwo Finansów. Konsekwencją tego podejścia jest m.in. szczegółowa analiza ulg podatkowych istniejących w podatku dochodowym od osób fizycznych w latach 1993-2010.

Ostatni rozdział *Wpływ systemu podatkowego na rozwój szarej strefy* omawia zarówno formy przejawiania się szarej strefy w naszym kraju, jak i konsekwencje jej występowania w Polsce i innych krajach transformacji. Zaletą tej części książki jest nawiązanie do dostępnych wyników badań, choć warto byłoby je uzupełnić o wyniki najnowszych analiz F. Schneidera *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European Countries and 5 other OECD Countries*, obejmujących okres do 2012 r. Tym bardziej że problem ten zyskuje jeszcze na znaczeniu w warunkach kryzysu gospodarczego, kiedy to można się spodziewać, że trudności ekonomiczne gospodarstw domowych i przedsiębiorstw połączone ze wzrostem obciążeń fiskalnych będą silnym bodźcem do przechodzenia do szarej strefy.

Reasumując, należy stwierdzić, że dokonanie syntezy i spojrzenie niejako z lotu ptaka na materię tak zróżnicowaną, jaką są podatki wielu państw na przestrzeni kilkudziesięciu lat, jest zadaniem trudnym. Specyfika zagadnień poruszanych w pracy wymaga bowiem umiejętnego spojrzenia na opodatkowanie zarówno od strony ekonomicznej, jak i prawnej, a obszary te wzajemnie się uzupełniają. Podejmując taką próbę, trzeba z jednej strony zmagać się z pokusą nadmiernej drobiazgowości, z drugiej zaś – wystrzegać się zbyt daleko idących uogólnień. Recenzowana książka zawiera wyważoną i udaną syntezę tych zagadnień. Przedstawione w recenzji uwagi odnoszą się w głównej mierze do kwestii dyskusyjnych oraz wskazują obszary możliwego poszerzenia rozważań.

W pracy przeplatają się istotne elementy teorii podatku z szeroko nakreślonymi aspektami praktycznymi, co powoduje, że do grona możliwych odbiorców książki należą nie tylko pracownicy nauki i studenci nauk społecznych, lecz także osoby zajmujące się podatkami w praktyce życia gospodarczego – konsultanci, doradcy finansowi i podatkowi. Książka *Podatki w Unii Europejskiej. Długookresowe tendencje i reakcja na kryzys* jest opracowaniem wartościowym i potrzebnym w dyskusji nad systemem podatkowym w Polsce. Z pełnym przekonaniem należy polecić ją szerokiemu kręgowi czytelników.

Anna Flotyńska
anna.foltynska@ue.poznan.pl

Copyright of Journal of Law, Economics and Sociology is the property of Faculty of Law and Administration of Adam Mickiewicz University in Poznan and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.

Właścicielem praw autorskich do „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” jest Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zawartość czasopisma nie może być kopiowana, przesyłana do innych stron internetowych bądź zamieszczana na blogach bez pisemnej zgody wydawcy. Niemniej artykuły można drukować, kopiować lub przysyłać w formie elektronicznej na własny użytek.